

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Vahvan ja moninaisen kansalaisyhteiskunnan turvin kestävään demokratiaan”**(oma-aloitteinen lausunto)**

(2019/C 228/04)

Esittelijä: **Christian MOOS**

Lausuntopyyntö	12.7.2018
Oikeusperusta	työjärjestyksen 29 artiklan 2 kohta oma-aloitteinen lausunto
Vastaava jaosto	”työllisyys, sosiaaliasiat, kansalaisuus”
Hyväksyminen jaostossa	6.3.2019
Hyväksyminen täysistunnossa	20.3.2019
Täysistunnon nro	542
Äänestystulos (puolesta / vastaan / pidättyi äänestämästä)	145/5/2

1. Päätelmät ja suositukset

1.1 Tuntuvat poliittiset voimat Euroopassa, pääasiassa mutta eivät yksinomaan äärioikeistolaiset liikkeet ja puolueet, joista osa on jo mukana hallituksissa, horjuttavat liberaalia demokratiaa ja pyrkivät romuttamaan Euroopan unionin.

1.2 Liberaalin demokratian tunnusmerkkeihin kuuluva moniarvoinen kansalaisyhteiskunta on riippuvainen kansalaisvapauksista, jotka ovat uhattuina autoritaaristen pyrkimysten vuoksi. Moniarvoisella kansalaisyhteiskunnalla on keskeinen rooli liberaalin demokratian turvaamisessa Euroopassa.

1.3 Liberaali demokratia edellyttää muun muassa perusoikeuksien takaamista, riippumatonta oikeuslaitosta, toimivaa valvontajärjestelmää, korruptoitumatonta julkishallintoa ja hyvin hoidettuja yleishyödyllisiä palveluja sekä vireää kansalaisyhteiskuntaa.

1.4 Riippumaton kansalaisyhteiskunta on keskeinen demokraattinen valvontataho ja demokratian opinahjo, ja se vahvistaa yhteiskunnallista yhteenkuuluvuutta. Se voi hoitaa nämä tehtävät vain, jos yhteiskunnalliset, poliittiset ja oikeudelliset puitteet sen sallivat. Pyrkimykset hankaloittaa valtiovallasta riippumatonta rahoitusta rajoittavat yhdistymisvapautta ja demokratian toimintaa.

1.5 Kansalaisyhteiskuntaa ja demokratiaa koetellaan monilla eri aloilla. Oikeistopopulistit asettavat emansipaation edistysaskeleet kyseenalaisiksi.

1.6 Yhteiskunnan polarisoituminen ilmenee myös vapaan ja demokraattisen yhteiskunnan periaatteiden vastaisen kansalaisyhteiskunnan (*uncivil society*) kehittymisenä. Populistiset tulkintamallit saavat jatkuvasti enemmän vastakaikua vakiintuneiden toimijoiden keskuudessa valtiollisissa ja kansainvälisissä toimitelmissä.

1.7 Muun muassa kolmansien maiden autoritaariset voimat tukevat tätä epäliberaalin demokratian suuntausta, joka johtaa tiedotusvälineiden vapauden rajoittamiseen ja korruption lisääntymiseen Euroopassa.

1.8 EU:lla ei edelleenkaan ole asianmukaisia välineitä, joilla se voisi huolehtia demokratian ja oikeusvaltioperiaatteen tehokkaasta turvaamisesta jäsenvaltioissa.

1.9 ETSK kehottaa kaikkia jäsenvaltioita pidättymään kaikista epäliberaalin demokratian luomiseen tähtäävistä pyrkimyksistä. Jos jotkin jäsenvaltiot lankeavat autoritarismiin, EU:n on käytettävä hyväksi kaikki perussopimusten tarjoamat mahdollisuudet.

1.10 Puolueet, jotka kääntyvät liberaalia demokratiaa vastaan, olisi suljettava pois Euroopan tason poliittisista puolueistaan ja Euroopan parlamentin poliittisista ryhmistä.

1.11 ETSK toistaa kehotuksensa ottaa käyttöön demokraattinen ohjausjakso sekä oikeusvaltioperiaatteen ja perusoikeuksien eurooppalainen valvontamekanismi ja demokratian tulostaulu.

1.12 ETSK katsoo, että olisi harkittava korjaavien taloudellisten toimenpiteiden soveltamista tapauksissa, joissa Euroopan unionista tehdyn sopimuksen (SEU) 2 artiklaa ei noudateta.

1.13 Pyrittäessä suojaamaan EU:n talousarviota tilanteissa, joissa oikeusvaltioperiaatteen noudattamisessa on puutteita, määräraha-leikkaukset eivät saa tapahtua kansalaisyhteiskuntaa edustavien tuensaajien kustannuksella.

1.14 ETSK esittää riittävän joustovaran sisällyttämistä uuteen monivuotiseen rahoituskehykseen, jotta kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden tukemista voidaan lisätä, jos kansalliset hallitukset supistavat niiden tukia tai lopettavat ne kokonaan poliittisista syistä.

1.15 ETSK korostaa, että kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden ja aloitteiden, jotka saavat EU-tukea uuden monivuotisen rahoituskehyn puitteissa, on sitouduttava selkeästi eurooppalaisiin arvoihin.

1.16 ETSK kehottaa EU:n lainsäätäjiä vähentämään entisestään etenkin pienille aloitteille ja organisaatioille koituvia hallinnollisia rasitteita.

1.17 ETSK kehottaa komissiota investoimaan enemmän kansalaisyhteiskunnan valmiuksien kehittämiseen, vahvistamaan rajatylittäviä yhteistyöverkostoja ja tiedottamaan paremmin nykyisistä tukivälineistä. Lisäksi komission tulisi tehdä ehdotuksia työelämän ja vapaaehtoisen kansalaisyhteiskuntatoiminnan yhteensovittamista koskevista vähimmäisstandardeista.

1.18 ETSK kannattaa Euroopan parlamentin kehotusta esittää ehdotus keskinäisten yhtiöiden, yhdistysten ja säätiöiden eurooppalaisen peruskirjan laatimiseksi. Ensimmäisenä askeleena voitaisiin toisaalta luoda vaihtoehtoinen järjestelmä virallista toimielinten välistä akkreditointia varten.

1.19 ETSK katsoo, että olisi tarpeen analysoida, miksi asiassa ei ole päästy minkäänlaiseen tulokseen, ja harkita samalla toimielintenvälisen hyväksynnän, eräänlaisen tunnuksen käyttöönottamista halukkaita kansalaisjärjestöjä varten. ETSK:n olisi tutkittava tätä mahdollisuutta.

1.20 ETSK kehottaa jäsenvaltioita toteuttamaan toimenpiteitä kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden tukemiseksi niin, ettei vaaranneta julkisia palveluja eikä verotuksen oikeudenmukaisuutta.

1.21 ETSK kehottaa EU:n toimielimiä vahvistamaan osallistavaa demokratiaa entisestään.

1.22 ETSK odottaa kaikkien toimijoiden työskentelevän sellaisen eurooppalaisen politiikan hyväksi, jolla saadaan aikaan konkreettisia parannuksia ihmisten elämässä.

1.23 Jäsenvaltioiden ja EU:n poliittisten päättäjien on puuttuttava polttaviin sosiaalisiin kysymyksiin ja taettava yhteiskunnallinen kestävyys huolehtimalla osallistavista koulutusjärjestelmistä, osallistavasta kasvusta, kilpailukykyisestä ja innovatiivisesta teollisuudesta, hyvin toimivista työmarkkinoista, oikeudenmukaisesta ja kohtuullisesta verotuksesta sekä tehokkaista julkisista palveluista ja sosiaaliturvajärjestelmistä.

1.24 Keskeisten eurooppalaisten arvojen puolustamiseksi tarvitaan vahvoja työmarkkinaosapuolia ja kansalaisyhteiskuntaa koko moninaisuudessaan.

2. Määritelmät

2.1 "Liberaalit demokratiat" ovat valtiomuotoja, joissa demokratia yhdistyy perustuslailliseen liberalismiin, mikä takaa henkilökohtaiset poliittiset ja muut vapaudet ja rajoittaa siten hallitsevan enemmistön valtaa. Ne ovat edustuksellisia demokratioita, joissa on monipuoluejärjestelmä ja moniarvoinen kansalaisyhteiskunta, valtaa käyttäviä elimiä valvotaan keskinäisin valvontajärjestelmin, joihin kuuluu myös riippumaton oikeuslaitos, ja tiedotusvälineiden vapaus on taattu. Oikeusvaltioperiaate koskee yhtä lailla kaikkia luonnollisia ja oikeushenkilöitä. Liberaaleissa demokratioissa kunnioitetaan ja suojellaan vähemmistöjä ja taataan kansalaisoikeudet (erityisesti äänestysoikeus ja vaalikelpoisuus), kansalaisvapaudet (esimerkiksi yhdistymisvapaus), ihmisoikeudet ja perusvapaudet.

2.2 Hyvin toimiva liberaali demokratia on poliittinen järjestelmä, jossa viranomaiset voidaan aina vaatia tilille toimistaan. Se on järjestelmä, joka edistää kansalaisten ja heidän toimintakanavinaan toimivien välittäjätahojen mielipiteenilmaisua ja osallistumista kaikkialla kansalaisyhteiskunnassa.

2.3 "Osallistava demokratia" täydentää edustuksellista demokratiaa ja tarvitsee välittäjätahoja (esimerkiksi ammattijärjestöjä, ammatillisia verkostoja ja asiakohtaisia järjestöjä), jotta kansalaiset saadaan mukaan ja jotta voidaan edistää kansalaisten ja kansalaisyhteiskunnan sitoutumista EU-asioihin sekä nykyistä oikeudenmukaisemman, solidaarisemman ja osallistavamman EU:n rakentamista.

2.4 "Epäliberaalit demokratiat" ovat poliittisia järjestelmiä, joissa kyllä järjestetään vaaleja mutta joissa ei ole omaksuttu perustuslaillista liberalismia. Demokraattisesti valitut päättäjät rajoittavat kansalaisoikeuksia ja -vapauksia ja heikentävät vähemmistöjen suojelua. Keskinäistä valvontajärjestelmää, riippumatonta oikeuslaitosta ja riippumattomia tiedotusvälineitä horjutetaan, jotta vallassa olevan enemmistön ehdoton määräysvalta saataisiin vapautettua perustuslaillisista rajoituksista ja valvonnasta.

2.5 Demokratian ja perustuslaillisen liberalismien periaatteiden mukainen moniarvoinen kansalaisyhteiskunta on liberaalien demokratioiden keskeinen osatekijä. Kansalaisyhteiskunnan muodostavat yksittäiset kansalaiset, jotka toimivat julkisesti kansalaisyhteiskunnan organisaatioissa tai epävirallisten osallistumiskanavien kautta, ja se toimii yhdysiteenä valtiovallan ja kansan välillä. Paitsi että kansalaisyhteiskunta tuo esiin kansalaisten intressejä, tarjoaa käytännön asiantuntemusta lainsäädäntöprosessien aikana ja pitää päätöksentekijät vastuuvuolllisina, se myös edistää yhteisöjen kehittymistä ja sillä on yhdentävä tehtävä, koska se vahvistaa sosiaalista yhteenkuuluvuutta ja luo identiteettiä. Lisäksi hyvin monet erilaiset kansalaisyhteiskunnan organisaatiot, eritoten työmarkkinaosapuolet, keskittyvät muuhun kuin kaupalliseen käytännön työhön ja palvelevat hyväntekeväisyyteen liittyviä ja muita yleisen edun mukaisia tarkoituksia (esim. erilaiset vastavuoroisen oma-aputoiminnan muodot).

2.6 Vireä kansalaisyhteiskunta on toimivien liberaalien demokratioiden keskeinen edellytys, mutta myös sen vastustajat ovat poliittisesti aktiivisia ja toimivat virallisissa organisaatioissa tai epävirallisten osallistumiskanavien kautta. Tällainen "vapaa ja demokraattisen yhteiskunnan periaatteiden vastainen kansalaisyhteiskunta" (*uncivil society*) ei noudata demokratian ja perustuslaillisen liberalismien periaatteita vaan edistää epäliberaalin demokratian mallia. Se hyödyntää poliittisia osallistumisoikeuksia romuttaakseen vakiintuneen keskinäisen valvontajärjestelmän, oikeusvaltion ja riippumattoman oikeuslaitoksen ja rajoittaakseen tiedotusvälineiden vapautta ja pyrkii supistamaan kansalaisoikeuksia ja -vapauksia ja heikentämään vähemmistöjen suojelua. Yhteiskunnan yhdentämisen ja sosiaalisen yhteenkuuluvuuden vahvistamisen sijaan tällainen kansalaisyhteiskunta edistää poissulkevaa nationalistista yhteiskuntakäsitystä, joka sulkee monet kansalaiset, erityisesti vähemmistöt, yhteiskunnan ulkopuolelle.

2.7 "Populismi" on hatara ideologia, jonka mukaan on olemassa homogeeninen kansa, jolla on yhtenäinen tahto. Populistit väittävät olevansa tämä tahdon ainoita ja todellisia edustajia. Vaikka populismissa ei ole esitetty selkeää "kansan" määritelmää, siinä luodaan kansalle vihollisia ja vastustajia, joihin siis viitataan eliittinä ja joiden väitetään olevan kansan todellisen tahdon toteutumisen tiellä. Populistit tunneperäistävät poliittista keskustelua luodakseen pelkoa.

3. Taustaa

3.1 Populismi, tällä hetkellä lähinnä äärioikeistolaisten puolueiden ja liikkeiden taholta, asettaa demokratian koetukselle. Nämä voimat horjuttavat liberaalia demokratiaa, perusoikeuksia ja oikeusvaltioperiaatetta, myös vähemmistöjen suojelua, keskinäistä valvontaa ja poliittisen vallan selkeitä rajoja.

3.2 Eräissä jäsenvaltioissa nämä voimat ovat jo mukana hallituksessa. Ne väittävät kaikkialla edustavansa "kansan todellista tahtoa eliittiä vastaan" ja antavat perättömiä lupauksia, kiistävät poliittisten haasteiden, esimerkiksi ilmastonmuutoksen, olemassaolon ja pyrkivät romuttamaan Eurooppa-hankkeen ja sen saavutukset.

3.3 ETSK muistuttaa, että jotkut kansalaiset kääntyvät populistien ja ekstremistien puoleen pettymyksestä. He eivät välttämättä kannata populistien poliittisia ohjelmia täysin. Hyvinvointi- ja tuloerojen sekä köyhyyden kasvu tarjoaa oikeistoryhmille hedelmällisen maaperän edistää nationalismia vastauksena globalisaatioon.

3.4 Eurooppa on autoritaarisista ja taloudellisista haasteista, kuten eriarvoisuudesta, huolimatta edelleen maailman johtavia liberaaleja demokratioita, jota monet itsevaltaisissa järjestelmissä elävät ihmiset ihailevat.

3.5 Moniarvoinen kansalaisyhteiskunta kuuluu liberaalin demokratian tunnusmerkkeihin ja on kansalaisvapauksiin ja oikeusvaltioperiaatteeseen perustuvan valtiojärjestyksen perusedellytys. ETSK on perustanut näiden periaatteiden puolustamiseksi ryhmän "perusoikeudet ja oikeusvaltioperiaate", sillä se katsoo, että avoin kansalaisyhteiskunta ja kansalaisvapaudet ovat tätä nykyä uhattuina autoritaaristen pyrkimysten vuoksi. Vapaus ja avoin kansalaisyhteiskunta eivät nimittäin sovi yhteen epäliberaalin tai ohjatun demokratian aatteen kanssa.

3.6 ETSK katsoo, että kansalaisyhteiskunnalla on keskeinen rooli liberaalin demokratian turvaamisessa Euroopassa. Vain vahva ja moninainen kansalaisyhteiskunta voi puolustaa demokratiaa ja vapautta ja varjella Eurooppaa autoritarismin houkutusilta.

3.7 Vahva ja moniarvoinen riippumaton kansalaisyhteiskunta on itseisarvo kaikissa demokratioissa. Kansalaisyhteiskunnan organisaatioilla on ratkaisevan tärkeä rooli edistettäessä eurooppalaisia arvoja, autettaessa yhteisöjä järjestäytymään ja pyrittäessä saamaan kansalaiset toimimaan yleisen edun hyväksi.

3.8 ETSK toteaa, että luottamus EU:ta kohtaan näyttää heikkenevän kaikkialla Euroopassa ja että eräissä maissa ovat tämän lisäksi ongelmana kärjistyvät jännitteet vähemmistöjen kanssa, muukalaisviha, korruption lisääntyminen, nepotismi ja demokraattisten instituutioiden heikkous. Tällaisessa tilanteessa kansalaisjärjestöt ovat usein ainoita tahoja, jotka puolustavat, vaalivat ja edistävät Eurooppa-hankkeen keskeisiä arvoja, kuten ihmisoikeuksien kunnioittamista, vapautta, suvaitsevaisuutta ja solidaarisuutta.

3.9 SEU-sopimuksen 11 artiklassa kehoitetaan EU:n toimielimiä pitämään yllä suhteita kansalaisyhteiskunnan toimijoihin, erityisesti järjestöihin.

3.10 Järjestökentän tiheys ja järjestöjen merkitys kansalaisvuoropuhelussa kuvastavat demokraattisen elämän laatua missä tahansa maassa. Järjestöjen yhteiskunnalliset ja kansalaistoimintaan liittyvät tehtävät ovat olennaisen tärkeitä täysin toimivan demokratian kannalta, etenkin nyt pettymysmielialan vallitessa.

3.11 ETSK korostaa, että sellaiset kansalaistoiminnan muodot, joissa poliittisia osallistumisoikeuksia käytetään demokratian, oikeusvaltion takeiden ja riippumattoman oikeuslaitoksen romuttamiseen, eivät kuulu kansalaisyhteiskuntaan.

4. Kansalaisyhteiskunnan panos demokratiaan

4.1 EU:n kansalaiset voivat käyttää oikeuttaan demokraattiseen osallistumiseen paitsi hyödyntämällä äänestys-oikeuttaan ja vaalikelpoisuuttaan myös osallistumalla kansalaisyhteiskunnan toimintaan. ETSK välittäjäorganisaatioineen sekä kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden eurooppalaiset verkostot, kuten *Civil Society Europe* -järjestö, ovat heidän keskeisiä edustustojaan unionitasolla.

4.2 Vasta henkilökohtaisten vapauksien, erityisesti sananvapauden, tiedonvälityksen vapauden sekä kokoontumis- ja yhdistymisvapauden, takaaminen ja niiden toteutuminen luovat pohjan moniarvoiselle demokratialle ja yksittäisten ihmisten poliittiselle osallistumiselle.

4.3 Riippumaton oikeuslaitos huolehtii oikeusvaltioperiaatteen, perus- ja ihmisoikeuksien sekä poliittisten osallistumisoikeuksien takaamisesta. Oikeuslaitoksen riippumattomuus on kuitenkin uhattuna tietyissä osissa Eurooppaa. Puolaa ja Unkaria vastaan on käynnissä oikeusvaltiomenettely⁽¹⁾.

4.4 Riippumaton oikeuslaitos on osa vallanvalvontajärjestelmää, jolla huolehditaan siitä, ettei millään poliittisilla voimilla ole jatkuvasti ylivaltaa mihinkään yhteiskunnan osaan nähden. Etenkään poliittisen päätöksenteon sääntöjä ei saa muuttaa niin, että yksittäiset toimijat suljetaan pysyvästi päätöksentekoprosessien ulkopuolelle.

4.5 Myös korruptoitumattomalla julkishallinnolla, joka hoitaa yleishyödylliset palvelut hyvin, jossa kunnioitetaan ja noudatetaan perusoikeuksia ja jossa virkamiehillä on oikeus vastustaa lainvastaisiksi katsomiaan toimintamääräyksiä, on keskeinen merkitys vapauteen ja oikeusvaltioperiaatteen perustuvan valtiojärjestyksen kannalta.

4.6 Lisäksi toimiva liberaali demokratia edellyttää kansalaisia, jotka kansalaistoimintansa avulla edistävät suvaitsevan, syrjimättömän, oikeudenmukaisen ja solidaarisen yhteiskunnan kehittämistä. Tähän tarvitaan vireää kansalaisyhteiskuntaa, jossa kansalaiset osallistuvat yhteiskuntaelämään oma- ja vapaaehtoisesti. Heidän vapaaehtoistyönsä perustuu Euroopan unionin perusoikeuskirjassa vahvistettuihin oikeuksiin, ja samalla he toimivat perusoikeuskirjaan kirjattujen arvojen takaaajina.

4.7 Riippumaton kansalaisyhteiskunta on liberaaleissa demokratioissa avainasemassa pyrittäessä valvomaan poliittisia elimiä ja pitämään ne vastuuvollisina ja huolehdittaessa siitä, että poliittiset toimijat perustelevat päätöksensä riittävän hyvin. Seuraamalla päätöksentekoa kriittisesti ja arvioimalla poliittisten päätösten ja yleensäkin julkisen politiikan täytäntöönpanoa kansalaisyhteiskunta luo avoimuutta ja auttaa asiantuntemuksellaan parantamaan hallintoa.

4.8 Kansalaisyhteiskunta on demokratian opinahjo, joka antaa valmiuksia poliittiseen osallistumiseen ja tarjoaa mahdollisuuden yleistä koulutusta täydentävään kansalaiskasvatukseen.

4.9 Myös yleisellä koulutuksella on niin ikään keskeinen rooli demokraattisten arvojen opettamisessa ja kansalaiskasvatuksessa, jotta nuoret pystyvät osallistumaan kansalaisyhteiskunnan toimintaan ja käyttämään kansalaisoikeuksiaan ja -vapauksiaan.

4.10 Kansalaisyhteiskunnalla on yhteisöllistä ja yhdenmukaista tehtävä, sillä se vahvistaa yhteiskunnallista yhteenkuuluvuutta ja luo identiteettiä. Sen on erityisesti annettava kansalaisille edellytykset käyttää oikeuksiaan ja siten edistää eurooppalaisen kansalaisyhteiskunnan kehittämistä.

4.11 ETSK korostaa, että kansalaisyhteiskunnan organisaatiot ja aloitteet voivat hoitaa nämä tehtävät vain, jos yhteiskunnalliset, poliittiset ja oikeudelliset puitteet sen sallivat.

5. Ajankohtaiset uhkat

5.1 ETSK katsoo, että poliittiset ääriyhmät koettelevat Euroopan kansalaisyhteiskuntaa tällä hetkellä monilla eri aloilla. Vaalitulokset osoittavat lähes kaikissa jäsenvaltioissa erittäin selvästi, että nämä ryhmät kasvattavat suosiotaan ja että jotkut kansalaiset ovat menettämässä luottamuksensa demokraattisiin instituutioihin.

(1) Esimerkiksi asia C-619/18, komissio v. Puola ja vireillä oleva asia C-78/18, komissio v. Unkari.

5.2 Poliittisen kentän oikealla ääreläidalla vahvistavat asemiaan populistiset ja ekstremistiset voimat, jotka pyrkivät yhä menestyksellä tekemään rasismista ja muukalaisvihasta hyväksyttävää Euroopassa ja tuhoamaan yhteiskunnallisen yhteenkuuluvuuden.

5.3 Oikeistopopulistit ja -ekstremistit asettavat emansipaation edistysaskeleet kyseenalaisiksi edustamalla taantumuksellista perhekäsitystä. He vastustavat sukupuolten tasa-arvoa ja lietsovat homofobiaa.

5.4 Yhteiskunnan polarisoituminen ilmenee myös vapaan ja demokraattisen yhteiskunnan periaatteiden vastaisen kansalaisyhteiskunnan (*uncivil society*) kehittymisenä. Sellaisia valtiollasta riippumattomia organisaatioita ja kansalaistoiminnan muotoja, joiden pyrkimyksenä on sulkea osa yhteiskunnasta järjestelmän ulkopuolelle, on enemmän ja enemmän. Ne eivät jaa SEU-sopimuksen 2 artiklan mukaisia eurooppalaisia arvoja, ennen kaikkea ihmisoikeuksien kunnioittamista ja oikeusvaltioperiaatetta, vaan edistävät vaihtoehtoja, epädemokraattista poliittista järjestystä.

5.5 Poliittinen ja yhteiskunnallinen keskustelukulttuuri on muuttumassa yhä raemmaksi, aggressiivisemmaksi ja polarisoivammaksi, ja anonymiteetti internetissä ja sosiaalisessa mediassa sekä disinformaatiokampanjat edistävät tätä muutosta. Tätä taustaa vasten Eurooppa-myönteisten toimijoiden pyrkimykset välittää suurelle yleisölle tietoa eurooppalaisista arvoista eivät ole juurikaan auttaneet ratkaisemaan Eurooppa-hankkeeseen liittyvää tiedotuskuuria.

5.6 Maltilliset poliitikot omaksuvat yhä enemmän populistisia ajattelutapoja, kuten brexit on osoittanut. Epäliberaalin demokratian edustajia pääsee entistä useammin valtiollisiin ja kansainvälisiin toimielimiin, ja he voivat sieltä käsin laajentaa ajatustensa vaikutuspiiriä edelleen.

5.7 Kolmansien maiden autoritaariset hallitukset tukevat populististen ja ääriliikkeitä edustavien toimijoiden kehitystä Euroopassa ja edistävät rahoituksen ja kohdennettun disinformaation avulla keskustelukulttuurin muutosta perinteisissä tiedotusvälineissä ja internetissä tavoitteena EU:n vakauden horjuttaminen.

5.8 ETSK on erittäin huolestunut siitä, että Euroopassa on alkanut poliittisten järjestelmien muutos epäliberaalin demokratian suuntaan. Muutamissa jäsenvaltioissa toteutetut uudistukset ovat omiaan vaikeuttamaan sitä, että kaikki kansalaiset pääsevät tosiasiallisesti osallistumaan poliittisten päätösten tekoon, ja kansalaisyhteiskunnan lakisäateisesti taattu toimintaedellytyksiä ollaan heikentämässä.

5.9 Jotta kansalaisyhteiskunta voi hoitaa tehtävänsä poliittisten elinten valvojana, sillä on oltava tähän tarvittavat resurssit. Pyrkimykset hankaloittaa valtiollasta riippumatonta rahoitusta rajoittavat yhdistymisvapautta ja demokratian toimintaa.

5.10 Erityisen huolestuttava on Euroopassa viimeisten viiden vuoden aikana havaittavissa ollut kielteinen suuntaus tiedotusvälineiden vapauden rajoittamiseksi. Riippumattomien tiedotusvälineiden heikko taloudellinen perusta, yleisradiotoiminnan institutionaalisen riippumattomuuden poistaminen tai yksityisten tiedotusvälineiden, erityisesti vallassa olevien poliitikkojen hallinnassa olevien viestimien, monipoliasema vaarantaa neljännen valtiomahdin.

5.11 Juuri poliittisten ja taloudellisten intressien kytkeytyminen toisiinsa lisää korruption demokratialle aiheuttamaa vaaraa, ja korruption torjunnan puutteelliseen edistymiseen Euroopassa onkin suhtauduttava kriittisesti. Ongelmaa pahentaa se, että tilanne on eräissä jäsenvaltioissa huonontunut selvästi.

5.12 EU:n merkitys liberaalille demokratialle on ilmeinen. Yhdentyneessä Euroopassa oikeusvaltio on syrjäyttänyt vahvemman oikeuden. EU:lla ei kuitenkaan edelleenkään ole asianmukaisia välineitä, joilla se voisi huolehtia demokratian ja oikeusvaltioperiaatteen tehokkaasta turvaamisesta myös jäsenvaltioissa. Tästä heikkoudesta huolimatta tai ehkä juuri sen vuoksi EU muodostaa liberaalin demokratian etummaisen puolustuslinjan Euroopassa.

6. Toimintasuositukset kestävän kansalaisyhteiskunnan vahvistamiseksi Euroopassa

ETSK kehottaa kaikkia jäsenvaltioita kunnioittamaan Euroopan unionista tehdyn sopimuksen (SEU) 2 artiklan mukaisia arvoja ja pidättämään kaikkia epäliberaalin demokratian luomiseen tähtäävistä pyrkimyksistä. Moniarvoinen ja kestävä kansalaisyhteiskunta on mahdollinen ja voi hoitaa tehtävänsä demokratian suojelijana vain, jos osallistuminen poliittiseen toimintaan ei aiheuta kansalaisille vaaraa. Jos jäsenvaltiot kuitenkin lankeavat autoritarismiin, EU:n on käytettävä hyväksi kaikki nykyisten oikeudellisten välineiden, kuten rikkomusmenettelyjen ja vuonna 2014 käyttöön otetun oikeusvaltiotoimintakehyksen, tarjoamat mahdollisuudet.

6.1 Jäsenvaltioille on tehtävä täysin selväksi, että demokratiasta ja oikeusvaltioperiaatteesta luopuminen ei ole EU:ssa hyväksyttävää.

6.2 ETSK muistuttaa SEU-sopimuksen 7 artiklan mukaisesta menettelystä, joka antaa neuvostolle mahdollisuuden pidättää jäsenvaltiolta äänioikeus neuvostossa siinä tapauksessa, että se loukkaa vakavasti SEU-sopimuksen 2 artiklassa tarkoitettuja arvoja.

6.3 ETSK toistaa Euroopan parlamentin vaatimusta vastaavan kehoituksensa ottaa käyttöön demokraattinen ohjausjakso sekä oikeusvaltioperiaatteen ja perusoikeuksien eurooppalainen valvontamekanismi ⁽²⁾. Komitea ehdottaa, että kehitetään demokratian tulostaulu, joka kattaa muun muassa kansalaisyhteiskunnan toiminnan edellytykset ja johtaa konkreettisiin uudistussuosituksiin.

6.4 Puolueet, jotka kääntyvät demokratiaa vastaan, olisi suljettava pois Euroopan tason poliittisesta puolueestaan sekä poliittisesta ryhmästään Euroopan parlamentissa.

6.5 ETSK katsoo, että olisi harkittava sellaisen järjestelmän käyttöönottoa, jossa uudistussuositusten noudattamatta jättäminen voisi johtaa korjaaviin taloudellisiin toimenpiteisiin.

6.6 ETSK pitää tervetulleena komission ehdotusta vahvistaa EU:n talousarvion suojaamista taloudellisilta riskeiltä, jotka kytkeytyvät oikeusvaltioperiaatteen noudattamiseen liittyviin yleisiin puutteisiin jäsenvaltioissa, ja katsoo sen olevan askel oikeaan suuntaan ⁽³⁾.

6.7 Varojen pidättäminen uuden mekanismin nojalla ei saa tapahtua kansalaisyhteiskuntaa edustavien tuensaajien kustannuksella, vaan niiden olisi saatava tukea suoraan EU-tasolta.

6.8 ETSK kritisoi kuitenkin sitä, että mekanismi on kytketty pelkästään moitteettomaan varainhoitoon. Komitea vaatii, että myös demokratiaan ja oikeusvaltioon liittyvät puutteet, jotka eivät ole suoraan yhteydessä moitteettomaan varainhoitoon, voivat olla peruste vastaavan menettelyn käynnistämiseksi.

6.9 ETSK pitää tervetulleena Euroopan komission ehdotusta luoda seuraavassa monivuotisessa rahoituskehityksessä uusi klusteri ”Investointi ihmisiin, sosiaalinen koheesio ja eurooppalaiset arvot”, jonka tarkoituksena on edistää eurooppalaisen kansalaisyhteiskunnan kestävästi vahvistamista. Erityisen tervetullutta on uuden oikeusjärjestys-, oikeus- ja arvoraaston perustaminen, johon ETSK on jo ottanut kantaa ⁽⁴⁾.

6.10 ETSK esittää myös riittävän joustovaran sisällyttämistä uuteen monivuotiseen rahoituskehitykseen, jotta komissio voi lisätä kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden tukemista, jos kansalliset hallitukset supistavat niiden tukia tai lopettavat ne kokonaan poliittisista syistä. Tällainen lisärahoitus ei saisi johtaa kansallisten tukivarojen korvaamiseen pitkällä aikavälillä, vaan siihen olisi mahdollisuuksien mukaan kytkettävä kyseisen jäsenvaltion saamien tukien kompensoiva leikkaaminen muilla aloilla.

6.11 ETSK korostaa lisäksi, että kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden ja aloitteiden, jotka saavat EU-tukea uuden monivuotisen rahoituskehityksen puitteissa, on sitouduttava selkeästi SEU-sopimuksen 2 artiklan mukaisiin eurooppalaisiin arvoihin. Demokratian tai oikeusvaltion poistamista, rasismia tai muukalaisvihaa ajavat organisaatiot tulisi sulkea tuen ulkopuolelle.

6.12 Kansalaisten muuttuva osallistumiskäyttäytyminen sekä epävirallisten ja omaehtoisten aloitteiden kasvava määrä huomioon ottaen ETSK kehottaa EU:n lainsäätäjiä vähentämään entisestään EU:n tukemien hankkeiden hakemuksiin, toteuttamiseen ja selvitykseen liittyviä hallinnollisia rasitteita ja luomaan erityisesti pienille aloitteille ja organisaatioille suunnattuja tukivälineitä.

6.13 ETSK kehottaa Euroopan komissiota tiedottamaan paremmin nykyisistä kansalaisyhteiskunnalle tarkoitetuista tukivälineistä. Tiedotus tulisi suunnata erityisesti jäsenvaltioiden syrjäisten alueiden toimijoille.

6.14 Jotta kansalaisyhteiskunnan toimijat täyttäisivät paremmin tukiehdot ja noudattaisivat paremmin moitteettoman varainhoidon periaatteita, ETSK kehottaa Euroopan komissiota investoimaan enemmän kansalaisyhteiskunnan valmiuksien kehittämiseen.

6.15 ETSK ehdottaa, että luodaan tai vahvistetaan kansalaisyhteiskunnan rajatylittäviä verkostoitumisvälineitä.

6.16 ETSK kehottaa jäsenvaltioita toteuttamaan toimenpiteitä kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden tukemiseksi niin, ettei vaaranneta julkisia palveluja eikä verotuksen oikeudenmukaisuutta. Voitaisiin esimerkiksi kansalaisjärjestöjen veronmaksukyky huomioon ottaen antaa mahdollisuus jäsen- ja tukimaksujen rajoitettuun verovähennyskelpoisuuteen.

6.17 ETSK kehottaa komissiota tekemään ehdotuksia vanhempien ja omaistaan hoitavien työ- ja yksityiselämän tasapainottamisesta annetun direktiivin ⁽⁵⁾ täytäntöönpanon parantamiseksi, jotta vapaaehtoistyölle ja kansalaistoiminnalle annettaisiin arvoa työelämässä.

⁽²⁾ EUVL C 34, 2.2.2017, s. 8.

⁽³⁾ EUVL C 62, 15.2.2019, s. 173.

⁽⁴⁾ EUVL C 62, 15.2.2019, s. 178.

⁽⁵⁾ COM (2017) 253 final; EUVL C 129, 11.4.2018, s. 44.

6.18 ETSK kannattaa komissiolle suunnattua Euroopan parlamentin kehotusta ⁽⁶⁾ esittää ehdotus keskinäisten yhtiöiden, yhdistysten ja säätiöiden eurooppalaisen peruskirjan laatimiseksi. Täydentävä eurooppalainen oikeudellinen muoto tai ensimmäisenä askeleena toteutettava vaihtoehtoinen virallisen toimielintenvälisen akkreditoinnin järjestelmä olisi avuksi niille kansalaisyhteiskunnan organisaatioille, joilla ei enää ole riittävää oikeudellista suojaa kotijäsenvaltiossaan.

6.19 ETSK katsoo, että olisi tarpeen analysoida, miksi asiassa ei ole päästy minkäänlaiseen tulokseen, ja harkita samalla toimielintenvälisen hyväksynnän, eräänlaisen tunnuksen käyttöönottamista halukkaita kansalaisjärjestöjä varten. ETSK:n olisi tutkittava tätä mahdollisuutta.

6.20 ETSK kehottaa EU:n toimielimiä panemaan SEU-sopimuksen 11 artiklan määräykset täytäntöön ja vahvistamaan osallistavaa demokratiaa unionitasolla entisestään etujärjestöjen ja kansalaisyhteiskunnan osallistamisen kautta siirtymällä kuulemisesta aitoon vuoropuheluun.

6.21 Jotta kansalaiset eivät menettäisi luottamustaan EU:n toimielimiin, on tärkeää, että eurooppalaisella politiikalla saadaan aikaan konkreettisia parannuksia ihmisten päivittäisessä elämässä ja että ihmiset myös tietävät tämän.

6.22 Kestävä kansalaisyhteiskunta tarvitsee vakaata sosiaalista toimintaympäristöä. Jäsenvaltioiden ja EU:n poliittisten päättäjien on puututtava asiaan ja taattava yhteiskunnallinen kestävyys huolehtimalla osallistavista koulutusjärjestelmistä, osallistavasta kasvusta, kilpailukykyisestä ja innovatiivisesta teollisuudesta ja hyvin toimivista työmarkkinoista, oikeudenmukaisesta ja kohtuullisesta verotuksesta sekä tehokkaista julkisista palveluista ja sosiaaliturvajärjestelmistä. Muutoin yhteiskunnalliset levottomuudet, äänestämättä jättäminen tai lisääntyvä ekstremismi horjuttavat liberaalin demokratian perustuksia. Sosiaaliset ja taloudelliset oikeudet liittyvät erottamattomasti kansalaisoikeuksiin ja poliittisiin oikeuksiin.

6.23 Vahvat työmarkkinaosapuolet ovat kansalaisyhteiskunnan tukipilareina ratkaisevan tärkeitä Euroopan demokratioiden vakauttamisessa. Keskeisten eurooppalaisten arvojen puolustamiseksi tarvitaan kuitenkin kansalaisyhteiskuntaa koko moninaisuudessaan.

Bryssel 20. maaliskuuta 2019.

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean

puheenjohtaja

Luca JAHIER

⁽⁶⁾ Euroopan parlamentin kannanotto, 10. maaliskuuta 2011.